

BOŠKO KRSTIĆ
Párizsi árnyak
(Danilo Kiš: „Ne írv tudósítást...
Csak egy rövidet, Mester!”)

Az idegen

Albert Camus-nek ma nem kellene Algériába mennie, hogy megírja *Az idegent*. Algéria (és több más ország is) Párizsba költözött.

A Louvre

Naponta turisták ezrei lépnek be a Louvre múzeumába, titkolt vágyuk, hogy észrevétlen beszivárognak a festményekbe.

Csakhogv a festett alakok nem engedik őket maguk közé.

Az Eiffel-torony

A dinoszaurusz fejfel a felhők között, lábait szétterpesztve, akár tulajdon kölykeit, úgy eregeti magából az emberrajokat, s azok meg lépcsőkön kapaszkodva és liftekbe préselődve igyekeznek vissza a méhébe.

Hogv megint megszülessenek.

Groussier utca

A Párizsban, a Groussier 18-as szám előtt álló, szép, pucér, félvér nő kacér mosollyal valamiféle masszázsrav invitál. Meglepődve néz, mikor inkább közvetlen közelében, a 16. szám ajtaja feletti kis táblát filmezzük:

Dans cet immeuble vécut
DANILO KIŠ
écrivain
1935–1989
Il y est mort le 15 octobre 1989

(Ebben a házban élt
Danilo Kiš
író
1935–1989
Itt is halt meg 1989. október 15-én)

Gyűrű

Barna bőrű kislány hajolt le közvetlenül a pad előtt, a Champs-Élysées-n, és a gesztenyelevelek közül egy nehéz gyűrűt vett fel.

– Lehet, hogv a tiéd? – kérdezte kedvesen, miközben kíváncsian forgatta a gyűrűt, de úgy, hogv annak belső oldalán én is láthassam a mélynyomott jeleket. Mintha azt sugallta volna, mondjam, igen, az enyém. De azt válaszoltam:

– Nem, ez nem az én gyűrűm. Valaki más veszíthette el. A szerencsés megtalálót illeti.

A lány vonakodva indult tovább, mintha az események nem kívánt irányba terelték volna, de néhány lépés után visszafordult.

– Én katalán vagyok, evangélikus vallású, és mi nem viselünk semmiféle ékszert. Nézzé – mondta és csupasz kezét és nyakát mutatta. – Szeretném önnek ajándékozni ezt a gyűrűt, a sors önnek szánta.

Némi vonakodás után a tenyerembe tuszkolta az ékszert, majd elsietett. Aztán nem sokra már megint előttem állt.

– Esetleg adna-e nekem néhány eurót Coca-Colára?

Adtam neki. A Champs-Élysées-n üldögéltem, egyedül a gesztenyékkel. De nem sokáig. Egy rendesen öltözött fiatalember lehajolt a pad előtt, és felemelt egy másik gyűrűt.

– Ez talán az öné?

Megmutattam neki azt, amit a lány „ajándékozott” nekem az imént. Mindketten elmosolyodtunk.

Párizsban az átverés is elegánsabb, mint más városokban.

Spiridon a Gorosan bolygóról

Bizonyos képek már azelőtt kirajzolódnak a szemünk előtt, mielőtt a valóságban meglátuk volna őket.

Egyszer Szabadkán, a déli verőfényben, amikor az aszfaltpára és a por nyári délibábokkal tölti meg a várost, Spiridon Mitićyvel a hotel üres teraszán üldögéltem. Én a seregbe készültem, Mitić tanár úr pedig Párizsba. Miről is tudtunk volna beszélgetni? – én kedvetlenül a rám váró évnyi távollét miatt (már nő voltam, és nem igazán tudott érdekelni, hogy „aki nem volt katona, az nem is férfi”), Spiridon pedig boldog várakozással tekintve az előtte álló esztendő időszak elé, amelyet majd a francia fővárosban, jugoszláv gyerekeket tanítva tölt. Én többnyire szótlán maradtam, a máskülönbben csendes és visszafogott Spiridon pedig nagy terveit részletezte.

Amikor megérkezik Párizsba, találkozni fog a híres Salvador Dalival! – mondta. Nézd – és elkezdett rajzolni valamit egy papírszalvétára. „Varratok egy ilyen jelmezt, és barátommal mint földönkívüliek, az ismeretlen Gorosan bolygó lakói, bejelentkezünk Dalihoz; párbajra fogom hívni, hogy így döntsük el, melyikünk a nagyobb festő.” Ránéztem Spiridon rajzaira a puha szalvétán, amely a golyóstoll alatt megnyúlt és kiszakadt, a karakterek elformátlanodtak, a tinta pacákba gyűlt. Sok idő telt el így, a pincér nem jött, és a nap lecövekelt Szabadka felett. Nem hittem el és nem is kételkedtem abban, amit Spiridon beszél. Egészen másutt járt az eszem. Ó, bárcsak megőriztem volna azt a szalvétát!

Aztán Spiridon elment Párizsba, én meg berukkoltam.

Elérkezett az új esztendő (1975), és én Zimonyban, talpig uniformisban álmodoztam a hazatérésről. A katonai folyóirat szerkesztőségében (a tisztek nyári szabadságukat töltötték), úgy, mint akinek olvasni semmi kedve, de hogy valamivel elüsse az időt, a zágrábi VUS-t (Vjesnik u srijedu = Szerdai Híradó) lapozgattam. A hatalmas formátumban, színes nyomásban megjelenő korai luxus tabloidban lettem figyelmes a képre: az egy évvel korábban megrajzolt jelmezben, hét barátja és egy galamb koszorújában (úgy beszéltek meg, hogy kilencen lesznek, de mivel egyikük hiányzott, helyettesítette őt a galamb) Spiridon Mitić társalog a nagy Salvador Dalival. Elolvastam a sztorit a jugoszláv társaság hőstetteről, amellyel sikerült túljárniuk a nagy festő eszén és felcsigáznjuk az érdeklődését – ugyanaz a terv volt, mint amit én oly kedvetlenül hallgattam azon a meleg nyári napon ott, a szabadkai szálloda teraszán. Dali Mitić párizsi kiállítását megnyitotta, a világot pedig bejárta a fotó, amelyen Spiridon alkotásával a nyakában Dali látható.

Tehát minden álomszépen indult: Spiridon híres festővé lett, nevéhez hozzáadta a francia Francois-t, Párizsban galériát nyitott, kiállított és festményeket adott el a világ minden táján.

A legenda pedig természete szerint folyamatosan gyarapodott.

Petko Vojnić Purčar *Nyitott műterem* című kötetében a következőképp írja le Mitić belépőjét Dalinál: „Én, Spiridon, aki egy másik Galaxisból, a Gorosan bolygóról érkeztem, eljöttem a Föld nevű bolygóra, annak legnagyobb festőjét, önt, Salvador Dali, üdvözölni.”

„A rákövetkező, 1975-es esztendőben a nagy Dali hatalmas párizsi auditórium és több tucat külföldi újságíró előtt nyitja meg Spiridon kiállítását, amely nem pusztán a festő képei miatt lepte meg a nyilvánosságot, hanem azért is, hogy Dali a fiatal jugoszláv festő egy nagybacska festményét a nyakába akasztotta, és úgy hordozta körül, mintha drágaköves nyakék volna.”

Ezután Petko Vojnić Purčar képele végképp elszabadul: „Az akkori jugoszláv nagykövet kishíján szívinfarktust kapott. Fogalma se volt róla, hogy egy honfitársát ilyen nagyra tartják a nagyvilágban. Az eseménynek helyszínt adó galéria mellett elhaladva, billiárdgolyók módjára koccantak össze az autók. A rendőrség azonban ezen az estén senkit nem bírságot meg...”

Lansky, a Sabotage oldalak egyik legértelmesebb szerzője, ezt az eseményt a következőképpen írja le: „Párizsba érkezve Spiridonnak a hírnév utáni vágyakozáson kívül semmije sem volt. Akivel csak beszélt, mindenki előtt kinyilatkoztatta, hogy ő a Gorosan bolygóról azért érkezett ide, hogy nyilvánvalóvá tegye, ki a legnagyobb festője a Galaxisnak. A Montmartre lábánál, a szállodában, ahol élt, felszaporodtak a számlák. – Mindent kifizetek, amint híressé váltam – ígérte Spiridon. A hotel tulajdonosa, egy az Idegenlégiót megjárt férfi, belátva, hogy más módon nem jut a pénzéhez, eldöntötte, segíteni fog neki. Kék vászonból kópönyeget

Eszika Ajajos: Lastmínit utazás

varratott Spiridonnak, aki a cirill Miroslov-evangélium arany betűível (téves, közönséges latin betűkkel, a szerz. megjegyzése) saját versét írta rá (franciául, már csak ezért sem cirill betűkkel, a szerz. megjegyzése). Cigarettdobozos fóliával vontak be egy kartonlapot, ez lett a glória Gorosan bolygó legnagyobb festőjének feje fölött. Spiridon megfestett tíz képet. Aztán leült, és levelet írt Salvador Dalinak. Párbajba hívta ki őt, a Föld legnagyobb festőjét. Az lesz a Galaxis legnagyobb festője, aki a párbajból győztesen kerül ki. Mitić felkérte Dalit, nyissa meg kiállítását, amelyen kilenc félmeztelen lány nyakába akasztva hordozza körbe a festményeket. A padlót vászon fogja borítani. Egyik oldalon Dali, a másikon Spiridon. Hadd lássa a világ, melyikük a jobb! Két nap múlva megérkezett Dali válasza: elvállalja. A hír hallatán a szálloda tulajdonosa minden költséget magára vállalt. Találtak kilenc lányt Spiridon képeinek hordozására. Meghívtak minden párizsi újságot és fotóst. Amikor Salvador Dali megjelent, Spiridon fogadta, s az egyik lány nyakából levette a képet és Salvador nyakába akasztotta. Villogni kezdtek a vakuk. A fotó, amelyen Spiridon átöleli Dalit, szertefutott a világba. Ugyanazon az estén Spiridon háromszázezer frankért eladott egy festményt egy dúsgazdag amerikainak. Kifizette tartozásait a szállodában. Hamarosan a Gare de Lyon közelében megnyitotta a Spiridon Galériát, ahol még ma is láthatóak a festményei. Németek és amerikaiak vásárolják őket. Az ajtót nagy poszter fedi Spiridon és Dali képével. Ez utóbbi természetesen Spiridon festményével a nyakában pózol.

Siker, és egy újságcím...

A szürrealizmus lendületben

A festő és költő Spiridon a kortárs szürrealizmus egyik vezéralakja. Abban, ahogyan kifejezést ad a transzcendensnek, egy a valóság természetes határain kívülre mutató, így friss energiát kapó jelentésnek, Spiridon eltér mesterétől, Dalitól, aki maga is eltért a Magritte-féle megoldásoktól. Fő eszköze az élénk kolorit, amelyet delirikus gesztusokkal hord fel a vászonra, s jelenteti meg ezáltal fantazmagóriáit. Ablakot nyit a megzabolázhatatlan képzelet világára, amitől az írott szó sem esik távol.

F. Watts, West Frans, 1988.

Tudtam, hogy Spiridon Mitić ír verset, de azt nem, hogy fest is. A szabadkai *Rukovet* folyóirat két számában is jelentek meg versei, 1969-ben pedig a Szerb Matica kiadásában első verseskötete, a *Fények menyasszonya* című látott napvilágot. Ebben már megmutatkozik Mitić második megszállottsága is – a festői. Ugyanis néhány saját rajzzal ő maga illusztrálta a kötetet. Bár úgy tűnik, hogy Párizsban a festészet került nála előtérbe, ám Spiridon a költészettel sem hagyott fel. Ezt a könyvét francia nyelven is megjelentette, és a reakciók...

„A *Fények menyasszonya* a hangok és a rímek kivételes harmóniája. A szeretet himnusza és az Apokalipszis megelőlegezése.”

Louis Aragon

„A *La Mariée Lumineuse* (*Fények menyasszonya*) szerzője – aki korábban irodalomtanár szülőhazájában, Jugoszláviában – lányának, Vanessának ajánlva, valamint Aragon és Perfit előszavával jelenteti meg kötetnyi versét. A szerző alapállása az olvasottak alapján a pánikszereű életörömmel történő önátadásban és valamennyi ellentmondás elfogadásában rejlik.

A spiridonizmus a jelen képét rajzolja meg.”

Andre Parino

Visszagondolva a Spiridonnal való egykori találkozásra, szinte már magam is elhiszem, hogy egy ismeretlen bolygó szülte. Bár ez nem igaz. Petko Vojnić Purčar fentebb említett könyvében feltárja Mitić háborús életcsatáját. „Tudjuk, hogy elesett felkelők gyermeke, akire a partizánok valahol Szerbia és Macedónia határán találtak, és Montenegrón, Hercegovinán, Dalmácián és végül Bosznián át a hátukon cipelték, ahol is a kozari gyerekekkel egyetemben usztasa fogságba kerültek. Őt Zágrábba vitték, ott egy családnál marad a háború végéig. A becskerekai árvaházban kezdi az első osztályt, és a középiskolát is itt végzi cégtáblafestő szakon, majd utána a tanítóképzőt is itt fejezi be. Ezt követően míg tanítóként keresi kenyerét Vajdaság különböző falvaiban, levelező hallgatóként irodalomtanári képesítést szerez, és Szabadkára már költőként és pedagógusként érkezik.

Itt tanított, a Đuro Salaj Általános Iskolában.”

2013. március 25-én megszólalt a weben Pero Zubac is:

„Emlékeztek Spiridonra? Milyen szaporán lépdelt, milyen lázasan beszélt, mindig bizonyos elragadtatással, valamilyen meghatározatlan örömmel, különösen akkor, amikor olyan ismerőssel találkozott, akivel a művészetről társalogni lehetett. Sötét, valójában sötétített szemüvege volt, mindig sötét öltönyt és sötét nagykabátot hordott. Egyfajta finomság, udvariasság, kedvesség volt, semmi toladóság benne.”

Az élet egy ponton összehozott Spiridonnal. Nem, én nem laktam a becskerekai gyermekotthonban, nem úgy, mint legjobb barátom a korai gyermekkorából, Gubics Tibor mardarász, sárkányépítő, nyíl- és petárdakészítő mester, később kivándorló a Dél-Afriai Köztársaságba. Ő egyszer titokban elárulta nekem, hogy árvaházba került, miután az édesanyját

informbíróként a Goli otokra vitték. Bár Tibor fiatalabb volt (1944-ben született), akár találkozhattak is Spiridonnal (aki 1938-as), viszont kedvenc focistámra, a Partizan és az országos válogatott későbbi gólkirályára, Milan Galićra (1938) határozottan emlékezett, aki Tibor szerint már akkor is bővölte a labdát. Ez a három általam ismert férfi ugyanazon időben, ugyanabban az árvaházban álmódzott fényről és mindenféle gazdagságról.

Mitić pártfogója, Salvador Dali 1989 januárjában halt meg. Emlékének Spiridon kiállítását szentelt a párizsi Katia Granoff galériában. „Ezúttal diszkréten – írja P. V. Purčar –, mély kegyelettel, esztrád zajkeltés nélkül, meg csöndes látogatókkal, Dali és Spiridon festészetének tisztelőivel.”

Utoljára 1998-ban hallottam Spiridon Mitićről közös barátaink, Blaško Gabrić és Marija Karlović Gabrić révén. Blaško, aki Jugoszlávia és a jugoszláv labdarúgó válogatott nagy tisztelője, jelen volt azon a nyáron a Párizsban megrendezett labdarúgó világbajnokságon. A nagy sportesemény védjegyéül Spiridon Mitić alkotása szolgált. Minden tévéközvetítés elején és végén ez jelent meg. Megmaradt a fénykép: Gabrić, Spiridon és az ő festménye a falon és a kis képernyőn.

Nem tudom, utána mi történt. De ...

A Salvador Dalinak szentelt emlékkiállítás katalógusában, 1989-ben, az alábbi sorok is megjelentek:

„Egy vakond mélységes mély álomba merül. Amikor harminchárom évvel később felébred, kinéz és elégedetten konstatálja: a fák még mindig fák, a tehén még mindig tehén, a kutyák még mindig a hátsó lábukat emelik, és Spiridon festményei még mindig hihetetlen áron kelnek el.”

Nálam maradt egy vers 1972-ből, amit Spiridon Mitić első, rövid párizsi tartózkodása során küldött a *Sada* (Most) ifjúsági újságnak címezve:

Kimondom a szavakat:
Notre-Dame, Montparnasse, Champs-Élysées
És valójában
Valójában egy városra gondolok
Egy utcára gondolok
Egy épp felépült házra gondolok
A még mindig ott ólálkodó gyerekekre
Kezük a 138-as lakás csengőjéhez közelít
És én mihamarabb oda kell hogy érjek
Mert ismét cukorkát kell osztanom nekik”

Halálugrás (*stílusgyakorlat*)

Az ismeretlen operatőrnek ajánlva, aki megörökítette Franz Reichelt párizsi szabómester 1912 januárjában véghez vitt halálos kimenetelű ugrását az Eiffel-toronyból

A történet kapujában

Azt a némafilmet csak egyszer, egy televíziós műsorban láttam: vicces öltözékű emberke billegett a magasban, az Eiffel-torony korlátján állva, és lenn a tolongó tömeg a szerencsétlen alak elrugaszkodását várta. Közelkép mutatta a beteljesületlen repülő ember arcát, így a tévénézők láthatták azt is, amit a jelenlévő publikum a mélyben nem – a réműletet és a tépelődést rajta. Majd miután karjaival csapott párat határozatlanul, alá is bucskázott a toronyból.

Mivel a beépített víruskereső program a fejemben azt sugallta, hogy amit a képernyőn látok, nem a valóság, hanem megtévesztés, illúzió, időbe telt, mire megértettem, hogy ezúttal nem rendezői trükkről, megrendezett jelenetről és játékról van szó, ezek bizony egy valós élet pillanatai. A halált örökítette meg a film. Élő adásban. Végül nem tudtam felette napirendre térni, kíváncsiságomat annyira felcsigázta ez a pár másodperc, hogy belebonyolódtam valamibe – mi másba is, ha nem egy történetbe.

Expozíció

Párizs forrt. Mind az urakat, a művészeket, a klosárokat és a kofákat, az összes kávézót, bordélyt, színházat, bárt, piacot és sugárat ugyanaz a hír hozta lázba: hogy ezen és ezen a napon, ebben és ebben az órában az Eiffel-toronyból, a maga varrotta öltözékbe, a mélybe veti magát egy Ezésez nevű külön.

De senki nagyobb várakozással nem tekintett a nagy esemény elé, mint a rendező, operatőr, forgatókönyvíró és esetenként színészi feladatokat is ellátó Jean-Jacques Bouvier, akinek a vezetékneve semmiféle kapcsolatban sem áll a Kelebia felé vezető úton, Szabadka közelében lakó Čuvarđić szőlőjével. Ő ugyanis az apósától örökölt pár tőke bouvier-t, s nagy ültetvényt hozott létre belőle, a termésből pedig ugyanezen a néven finom és erős bort. Az Arena Zabatkensis borvitéz rend tagja, Georges d'Gornjak – vagy ahogy a környékbeli magyarok nevezik: Stüsü vadász – szerint, ezt a fajtát bizonyos Bouvier szaporította Szlovéniában. De akkor meg mire föl neveznek így Franciaországban is egy szőlővidéket? A bor eredetére vonatkozó igazság nyilván annak zamatában rejlik, és francia rokonai alapos degusztálása útján volna lehetséges megállapítani.

A cselekmény

Ezésez bejelentett repülése előtt Jean-Jacques Bouvier napokig kerengett az Eiffel-torony körül, miközben folyamatosan a kamera lenscáját törölgette: először alkoholos vattával, majd egy őzike puha bőrrel, amelyet részeg apja Provence-ban teríthetett le tiszta véletlenségből. Bouvier-t erre a kitaró műveletre nem annyira a párizsi por, sokkal inkább annak tudata készítette, hogy eddig még semmi olyat nem sikerült létrehoznia, amiért bárki megveregette volna a vállát, olyant meg pláne nem, amit a Grand Cafében is bemutattak volna. Úgy tűnt, hogy a kamera lenscája nem akarja azt rögzíteni, amit ő lát, és ennek oka a por, ami a lenscére és az ő szemébe került. Éppen ezért, mikor az objektív aprólékos letakarításával végzett, és a szerencsétlen őz bőrt a tokba visszazetette, a zsebéből gondosan összehajtott zsebkendőt húzott ki, tiszta helyet keresett rajta, majd óvatosan kitorölte vele a szeme sarkait, és addig pislogott, amíg a látása teljesen ki nem tisztult. Ez idő alatt pedig megint poros lett a lensce... Nem, így nem is lehetett képes filmet készíteni. Talán inkább egy film hősének kellett volna lennie, de nem akadt senki, aki filmre vette volna.

Bouvier napokig tervezte a felvételt: elképzelte, miként fog ez az Ezésez felrepülni, és a kamerával a svenket próbálgatta. Felkapaszkodott az Eiffel-toronyra és megnedvesített ujjal kereste a szél irányát, gyakorolta a kamera tekerőkarjának egyenletes forgatását, finom anyaggal teli olajzóval kenegette a csapágyakat, majd szarvasbőrrel az objektívet, zsebkendővel tulajdon szemét törölgette...

– És mi van akkor, ha felemelkedik? – töprengett. – Csak nehogy túl magasra szálljon, és kirepüljön a képből!

Tegyük fel, hogy pénteki nap volt. Vojislav Sekelj szabadkai író annak idején azt mesélte, nagy nehézséget okozott neki regénye, a *Távoli harangok* kezdőmondata. Végül a „Csütörtöki nap volt” mellett döntött. Miért is ne, jegyezte meg – ha Joyce az ő *Ulysses*-ét elkezdhetné úgy, hogy „Szerdai nap volt”. Utánajártam, sem Joyce nem kezdett szerdával, sem Sekelj csütörtökkel. Mindegy is, az előre bejelentett napon az az Ezésez ott billegett az Eiffel-torony korlátján. Le is eshetett volna, de amiatt nem aggódott senki: hogyan is eshetne le valaki, aki repülni készül? Micsoda különbség: alázuhanás vagy elrugaszkodás? Az első akaratlan, kényszerű; a második reménytelen, diadalmas. Hát még a repülés? Illúzió, az ég és az istenek megérintése! Mindenki tudja, hogy lehetetlen, és mégis hisz benne. Ahogyan közelgett a kitűzött időpont, Ezésezben az elszántság és a repülési kísérlet sikeréhez fűzött remény egyre halványult, és mire a torony korlátjára lépett, megértette, hogy semmi esélye, és a kezdeti hírnév utáni édes vágyat a félelem, a halálos rettegés váltotta fel. Már nem gondolt a repülésre. A tömeg sem azt várta, hogy Ezésez majd felrepül; vásári izgalommal telve bizonyos volt a kaland kimenetelemben, amely majd a közös repülésvágnak szárnyát szegi, de boldoggá tesz mindenkét, aki nem próbálta álmát megvalósítani, s örül, hogy ő bizony életben marad, s tovább álmodozik a repülésről, örökre gyáván arra, hogy valaha kísérletet tegyen rá.

Ezésez pedig, akár egy halálraítélt, már csak arra vágyott, mielőbb legyen túl rajta.

Csúcspont

Azonnal a mélységbe bukott. Becsapódása az aszfaltba tompa, de messze hangzó és minden várakozást felülmúlóan erős hangot hallatott. Talán mert mindenki elhallgatott, és az Eiffel-torony alatt megépülése óta most először honolt teljes csend. A becsapódó Ezésez fölé a járdáról porfelhő emelkedett, mintha csak egy öltönyt poroltak volna ki. Vajon Ezésez hallotta-e rípi-tyára törő csontjai ropogását, a hörgést a torokból kitörni, amikor a beton a levegőt kipréselte tüdejéből, érzekelte-e, hogy a lépe elfakad, szétmállik a mája, belsősegei szétfeszítik a hasfal szöveteit, spriccel a vér megrepedt ereiből? És az agy még gondolatokat rendez, a szem még mindig érzékeli a látványt. A szorosan csuklójára erősített vászonszárnyak a zuhanás során kifecamították a vállát. A természetellenes módon keresztetűdő kezek az összezúzott fej fölött még mindig reflexszerű mozgást végeztek, mint a kitekert nyakú kisgalamb szárnya. A kör Ezésez körül pedig egyre nőtt. A közelebb állók megtorpantak, a hátrább állók nyomakodtak előre, tülekedés és hangzavar alakult ki.

Végkifejlet először

Mikor a mind szaporább szárnycsapkodás láttán arra a következtetésre jutott, hogy Ezésez az ugrásra elszánta magát, Bouvier a kamera lenscáját a beteljesületlen repülő emberre irányította, majd ráközelített, hogy tisztán látsszon a pánik az eltorzult arcon. Aztán rádöbbsent, hogy forgató-

könyve fuccsba megy, Ezésez nem fog felrepülni, el sem rugaszkodik, egyszerűen csak a mélységbe zuhan az Eiffel-torony mentén. Előbb a tekintete, majd a lencse ködösödött be, arra gondolt, elő kellene vennie a szarvasbőrt, majd utána a zsebkendőt... És itt Bouvier elvesztette a fonalat: míg pislogott, hogy valahogyan élesebben lássa a szerencsétlen figurát a torony szélén, s idegesen tekerte a kamera hajtókarját, egy óvatlan néző, aki talán integetni akart valakinek a lenti tömegben, a hajtókart szorító kezét és a kamera objektívjét akaratlan meglökte. Bouvier a fogantyút önkéntelenül megrántotta, az objektív a torony irányából a járda felé billent, csikorogni kezdett és elszakadt a film a kamerában. Bouvier dühösen hátrafordult, hogy a kétbalkezeset letorkolja, de akkor meghallotta a tompa puffanást, majd közvetlenül után a tömegeből feltörő sóhaj. Vége volt mindennek. És Bouvier megsemmisült – csalódottan és magába roskadtan állt.

A tanulság, avagy mit is akart az író mondani?

Mit meg nem teszünk önkéntelenül, csak hogy mások elvárásainak megfelelőjünk! Sőt, mi magunk ösztönözzük azokat az elvárásokat, míg akkorára nem nőnek, hogy képesek lesznek úrrá lenni akaratunkon és cselekedeteinken? Az emberek kíváncsiságát ne csigázzuk fel, és a várakozást ne fokozzuk, ha nem vagyunk képesek kielégíteni. Sem az életben, sem pedig az irodalomban. Mire föl a legösszetettebb és legérdekesítőbb bonyodalom a regényben, ha nem követi végkifejletként a feloldás? Vagy: ha valaki bejelenti, hogy kiugrik, felrepül az Eiffel-toronyból, az utolsó pillanatban már nem léphet vissza. Többé már nem ő határoz, a könyvtelmű repülő ember és a hírnévre szomjazó kalandor, hanem a tényleges végjátéokra kíváncsi tömeg. Nem számít, hogy ez a végjáték valakinek épp a halálát jelenti.

Mind a repülés, mind pedig a zuhanás gyakori emberi rögeszme. De álomban repülni könnyebb, mint az életben. Míg az álombeli zuhanás ébredéssel, a valóságos örök álommal, halállal végződik.

Fordulat

Bouvier az eset után többé nem forgatott. Jegyszédőként helyezkedett el a Grand Caféban, parfümöt permetezett vetítés közben, figyelmeztette a kaptos és hangoskodó nézőket, és időnként segített a mozigépésznek – takarította a vetítőkabint, javításkor szerszámokat adogatott, hordta-vitte a filmtekeréseket, szarvasbőrrel tisztította a vetítógép lencséjét, zsebkendővel a saját szemét... A kamerát az elszakadt filmszalaggal egyetemben eladta annak a fiatalembernek, aki közvetlenül előtte dolgozott ezen a munkahelyen, szerelmese volt a mozgóképnek, de pokolian lusta és hanyag lévén, szélnek eresztették.

A hajdani operatőr egyszerűen újjászületett: megszabadult a korábban érzett örökös feszültségtől, a lelki-furdalástól és a kellemetlen kudarcérettől, segédgépésszé léptették elő, és időnként, felettese felügyelete alatt maga is kezelhette a gépet. Úgy tetszett számára, hogy Párizsban egyre kevesebb a por, mert egyre élesebben látta a vásznon a képet, a szemét egyre ritkábban törölgette. „Végre már engem is megtalált a szerencse” – gondolta, amikor a moziigazgató bejelentette, hogy este nagy filmbemutató lesz, és a főgépész betegsége folytán az ő, Bouvier dolga lesz nagy figyelemmel és felelősséggel levetíteni egy új és kivételes műalkotást.

A filmet az újságok szenzációként emlegették, rendezőjét pedig a filmművészet nagy reménységeként. Külön kiemelték a fiatal operatőr zseniális kameravezetését, ellenpontozását, technikai megoldásait és kiváló reakciókészségét.

Végkifejlet

Bouvier hibátlanul helyezte üzembe a vetítógépet, és a Grand Caféban felragyogott az illúzió világa.

Ezésez alakja az Eiffel-torony korlátján billegett. Az objektív közel hozta rémült arcát és elkeseredett pillantását. Nem lehetett megállapítani, hogy mielőtt a mélybe zuhant volna, az ügyetlen kapaszkodás vagy a szárnyakkal való csapkodás közben szándékosan vagy véletlenül engedte el a fém fogódzót, amelybe kapaszkodott. A kamera tökéletesen, rezdülés nélkül követte az alakját, mintha azt is a zuhanás, a halál vezetné.

Kigyulladtak a fények, nagy lett a csönd, majd kitört a hangos taps, a zene felcsattant, a pincérek szétfutottak, a közönség felállt az asztaloktól, egy-két pohár összetört. Egy frakkos fiatal férfi kilépett a mozi vetítővászna elé, majd kamerával a kezében elegánsan meghajolt. Sztár született. Bouvier a vetítőfülkében állva felismerte a művészt és a kamerát is.

De, mintha felkavarodott volna a por a Grand Caféban, a kép életlenné lett. Jean-Jacques Bouvier, az új mozigépész zsebkendőt emelt ki a zsebéből, tiszta helyet keresve rajta törölgetni kezdte a szemét.

Beszédes István fordítása